

TOKOVI

DRAINČEV PROJEKAT BALKANSKE KULTURE

Za Radeta Drainca može se reći da je kao pisac bio *ratnik i kavgadžija*. Za sebe je napisao da je uvek bio *sam protiv svih*. Uzalud je tražio svog Boga, nije ga našao ni u Hristu ni u Marksu. Bio je najnapadanija literarna figura između dva rata. Napadi su dolazili i *zdesna i sleva*. Rođeni pamfletista i negator, Drainac nije ostajao nikome dužan, gotovo da nema tog pisca koji nije došao pod njegov udar. Nametnuo se kao glavni *negator* svoga vremena i ljudi koji su ga oblikovali.

Ipak, Rade Drainac je umeo da bude i konstruktivan. Navešćemo dva projekta u kojima se zalagao za saradnju i koegzistenciju suprotstavljenih strana: jedan je projekt *balkanske kulture*, a drugi projekt *nacionalnog pomirenja*. Nas ovde zanima projekt *balkanske kulture*.

U bugarskom *Literaturenom glasu* Drainac je objavio tekst koji je izazvao veliku polemiku i podelio javno mnjenje. U tekstu se on zalaže za stvaranje jedne nove kulture i civilizacije, koja bi protumačila genije rase kojoj pripadamo, dakle slovenske balkanske rase. Srbe i Bugare će prilike naterati da se nađu na istom idejnom stanovištu stvaranja autentične balkanske kulture. Zasad su oba naroda u velikoj dilemi da li da budu u posedu Zapada ili da budu svoji.

Pošto su na ovu inicijativu neki bugarski intelektualci odgovorili negativno (Ludmilo Stojanov, Konstantin Konstantinov, Velčev i drugi), Drainac nalazi za potrebu da im odgovori. Kaže da govori u ime one jugoslovenske inteligencije koja ne gleda samo u prošlost, nego i u budućnost. "Moju misao ne može niko da potkupi, a ja nisam rekao da bih pokretao tuđe vodenice; ja sam, nadam se, slobodni mislilac, koji ima svoje uverenje i koji za isto povlači lično sve konzekvence." Iako Drainca humanitarnost univerzalne misli više zanima i draži od svih sitnih i regionalnih moralnih zabluda, on se zalaže za "imanentnu balkansku kulturu", jer to je imperativ sutrašnjice. Bugarskim piscima zamera što su postavili problem na teren politike, koji je on hteo apsolutno da izbegne.

Drainac ukazuje na činjenicu da su se balkanski narodi (pogotovu Srbi i Bugari) u prošlosti često sudarali i da su se na Balkanu odigravali

takvi sukobi i konflikti da se čini da je saradnja nemoguća, i to zagovaraju bugarski konzervativci. Stoga se čak ni rešavanju opštečovečanskih problema ovde ne pristupa bez izvesne rezerve, sumnje i predubeđenja.

On je čak spreman da pruži ruku pomirenja bugarskim intelektualcima, iako zna da istorijsko pitanje Bugara i Srba iz prošlosti nije raščišćeno. Ali za to pitanje nije odgovorna sadašnja generacija. Stoga on poručuje bugarskom kolegi Nikoli Filipovu da se okrene sasvim budućnosti i da jednom za uvek shvati da je prošlost “jedan otrov, jedna barijera, jedna zabluda”, koja samo ometa raščišćavanje aktuelnih problema u svakom, pa i političkom pogledu. Tako je jedan Topličanin bio spreman da pređe preko bugarskih zločina u Topličkom ustanku, ali na drugoj strani nije naišao na odgovarajući odgovor. A urednik *Literaturena glasa*, Mitov, otpisao mu je da to nije nova ideja i da ju je prvi sanjao bugarski pisac Ljuben Karavelov, ali da na drugoj strani nije bilo odgovarajućeg odjeka. Drainčeva misija pomirenja Bugara i Srba je propala, kao što će propasti i pokušaj mirenja četnika i partizana na početku Drugog svetskog rata.

Drainčeva ideja o balkanskoj kulturi oštro je napadnuta i u Jugoslaviji. Komunist Vinko Vinterhalter (posleratni novinar i funkcioner u komunističkoj vlasti) reagovao je posprdno na Drainčev tekst o balkanskoj kulturi. “Uskoro će svi levofrontaši da se dignu pod vodstvom g. Rade Drainca sa lopatama, motikama i pijucima, da od Istre do utoka Dunava sagrade kineski zid, kojim će se Balkan ograditi od Evrope, da se ne sruši u sveopćem propadanju Zapada!” Vinterhalter podučava Drainca da Balkan nije nepokvaren – on je još primitivan, a ni Zapad nije pokvaren – on je samo u višem stepenu razvoja.

Sa oba projekta Drainac je poranio bar pola veka: njegovi projekti danas su aktuelniji nego ikad dosad. Projekt *balkanske kulture* stiže sve više pristalica i svi su izgledi da ulazi u institucionalnu fazu. Projekt *nacionalnog pomirenja* između četnika i partizana postaje imperativ opstanka srpskog naroda. Stoga možemo da kažemo da je Drainčeva uloga u tom smislu bila profetska.

Ivan Ivanović

OTVORENO PISMO G. D. B. MITOVU, UREDNIKU
BUGARSKOG LITERATUREN GLAS – SOFIJA

Dragi gospodine Mitov,

Do pre dve godine bilo nam je tesno na ovoj zemlji, koja, srećom, nije tako mala ni neznatna kao globus na stolu, uz koga liričar zaneto sanjari. Već deset godina na balkonu čitavim generacijama noge vise u zraku. Već deset godina samo se stvaraju programi i nastavljaju balkanska lutanja.

Bilo je i takvih koji su u tim lutanjima tražili odista put i sudbosni izlaz, lični i rase kojoj pripadaju. Pa kad ga nisu našli izvan ovog zapaljivog trougla zemlje, vratili su se da ga u najvećem požrtvovanju potraže još jedanput. Više i ne misle da je onaj "prvi" meridijan, što seče ugao Senata u Luksemburškom vrtu, jedna živa stvar. Neće ni da ulaze u proizvoljnost te linije i jedne opservatorije. Za njih je prvi meridijan onaj koji ih jasno deli od Zapada, pa bilo to u etnografskom ili kulturnom pogledu.

Ima nas koji smo kroz purgatorijum zapadne kulture došli do ovog stanovišta da se najzad sasvim predamo stvaranju jedne nove kulture i civilizacije, koja ne bi bila plod knjiga, niti kopija, nego koja bi protumačila najtačnije genije rase kojoj pripadamo. I spremni smo da uletimo u centar bure za njeno ostvarenje, za uvek sa nogu stresajući prah lakejstva i trabanstva.

Mislim da i vas tišti isto pitanje. Jer i vi živite na istom stepenu geografske širine, pod istim okolnostima materijalne i duhovne kulture? Ma šta da nas je delilo u prošlosti, ma koliko granica i istorijskih predrasuda, ovde, u domenu duha, na terenu jedne nove balkanske kulture i civilizacije neće nas ništa razdeliti. Prilike će nas naterati da se nađemo na istom idejnom stanovištu: *da pređemo definitivno u posed Zapada, ili da budemo svoji*. Trećeg izlaza ne postoji.

Zato vam, gospodine Mitov, i s obzirom na naše srdačno prijateljstvo, kao vidnom predstavniku bugarske kulture, upućujem javno ovo pismo, da se prokomentariše, da bude prvi povod jedne zajedničke borbe, koja treba odsudno da reši naše sutrašnje stanovište u formiranju snaga na stvaranju jedne nove balkanske kulture. Dozvoliti da se Balkan i dalje cepa u bezbrojno neznatnih psihologija, pod firmom lokalnih patriotizama, velika je zabluda jer je Balkan nedeljiv u svome dosadašnjem trabanstvu i istorijskoj borbi.

Evo nam jedne zajedničke baze, sa koje bi nam borba urodila plodom, lišena svake uske regionalističke tendencije. Ovde, kao i tamo, i sada žive fanatični pristaše oksidentalne misli i kulture. Ima i takvih, koji su sasvim postali lakeji u svom fanatizmu. Otušujući se sasvim od rase

kojoj pripadaju pojmljivo je zašto nisu bili tumači naroda, niti njegovi uzvišeni simboli. I najtipičnija otkrića u našoj kulturi i umetnosti samo su individualistički protesti, često po svom akcentu vrlo značajni, ali bez ikakve dodirne psihologije sa narodom.

Ovde, kod nas, prvoklasne snage i talenti izgubili su se u idejnim programima, u lutanju. Veći deo je zapadna kultura sasvim onesposobila za rasna i epohalna dela. Dobilo se 50% pismenih, solidnih ljudi, koji su za sve i ništa. Nagomilala se inteligencija bez stvaralačke moći i lišena svakog smisla za inicijativu. Naš hadžiluk je još uvek Pariz. Balkan nam se čini uzan, mali. Izgubila se vera u sopstvenu moć, u stvaralački genije. Lakejstvu se ne nazire kraj.

Zabluda je postala pravilo. No, pojedinci ne mogu da učine ono, što istorija nije učinila. Evropa se neće zaustaviti da je stignemo. Mi ćemo trčati još dugo za njom, odeljujući se sve više od raspukle zemlje Balkana. Trčalo se sa dijalektičkim veštinama, te reči nisu bile boja vremena, a dela izraz narodne duše. Jednom zauvek treba da nas sudbonosni pad veže za zemlju, na kojoj smo se rodili i na kojoj ćemo umreti.

U tu svrhu, ako se za to ukaže više ljubavi i razumevanja, više tolerancije od zagrižljivosti, mi smo gotovi da balkanski pokret postavimo na jednom planu, koji bi za rezultat doneo, nadajmo se, sutrašnjeg iminentno balkanskog pisca, a ne zapadnog trabanta i lakeja.

Verujem da će vas ovo otvoreno pismo iznenaditi, ali za jedan cilj, za jednu opravdanu ljubav, ničim ne umrljanu sa leva ili desna, javnost ne bi trebala da ostane neobaveštena.

Nadam se da će vas problem postavljen s moje strane zainteresovati i da ćete otvoriti javno stupce vašeg *Literarnog glasa* za jednu anketu, koja će raščistiti sve ono što sam u skicama pokušao da označim. Budite uvereni da će ta širokogrudost sa vaše strane označiti jednu istorijsku liniju, od koje mnogi s ove i sa te strane beže.

Ja vas prijateljski pozdravljam i pružam vam ruku, oslobođen svake prošlosti, da se nađemo na istom terenu za novu borbu, čovečanski ju i opravdaniju pred budućnošću Balkana.

Srdačno Vaš,

Rade Drainac

“ISTINA PRE SVEGA”, ALI LOJALNOST NAD SVIM
(Na odgovor g. Ludmila Stojanova, bugarskog pisca)

On prétend que le Seigneur rassasie l'estomac avant les yeux, je ne m'en aperçois pas: mes yeux sont rassasiés et excédés de loux, et pourtant; ai faim.
(Kierkegaard)

Ako su istine samo konstatacije one su za pravoga čoveka više nego moralno čistilište.
(Članak "Bez maske" - R. Drainac)

Ljubaznoću g. D. B. Mitova, urednika sofijskog *Literaturen glas* problem o stvaranju balkanske kulture u veliko se komentariše. Taj se problem ne komentariše samo u Bugarskoj, nego se njegova važnost sa najplemenitijim namerama ističe i u najvidnijim književnim revijama u Jugoslaviji. G. Dim. Živaljević, urednik *Života i rada*, dotakao je taj problem, a dr Ivan Nevistić, u svojoj reviji će i sam to pitanje isterati do svih mogućih granica, idealnih i socijalnih. Svi ovi pobornici balkanske kulture, njene nezavisnosti od svega zapadnoga, nisu ničiji mostovi i svi su spremni da povuku krajnje konzekvence za svoje misli i teorije. Prema tome otpada svaka zadnja misao, a važnost postavljenog problema ne može se uniziti nikakvim skretanjima u levo ili desno. Nama je svima jasno u kakvom smo položaju i naša inteligencija, bar ona napredna, koja ne gleda samo u prošlost, nego i u budućnost, ona je sva na strani naše nekompromisne misli. Istorijske zablude, njene fatalne greške, svi problemi prošlosti brišu se pred onim što treba da dođe, što mora da dođe. Nema te prepreke koja će sprečiti ostvarenje sutrašnje balkanske kulture. Ni jedan front neće u budućnosti biti jak i moćan da zaustavi njeno nadiranje. Balkanski rasni izražaj, balkanska nezavisnost, ne samo u kulturnom nego i u socijalnom pogledu (da ne upotrebim politiku tu profanisanu reč) nameće se kao zakon gravitacije. Zato je žalosno, pa ma dolazilo i od strane g. Ludmila Stojanova, da se sumnja u iskrenost te životne potrebe balkanskih naroda. A još je žalosnije da se jednom dobrom delu naroda osporava najbolja volja, njegovo učestvovanje u stvaranju i poboljšanju prilika, zamrljanim mastilom istorijskih predrasuda. Mi nemamo na koga da se pozivamo niti nam je to potrebno. Nove generacije, čiji sam član, isključuju svako upoređenje. Prošlost je za nas paučina, šimera, fatum, mrlja mastila, kao što ne želimo posle nas da se zaustavi svet na našim teorijama. Produbljenja su u svim vremenima potrebna, a mi smo, ističem sa ponosom, samo izraz vremena u kome živimo i ništa više. Samo sa problemima postavljenim na planu sadašnjosti možemo da govorimo. Samo o mogućim solucijama koje su plod naših širokih, liberalnih i vremenskih problema. Sve aforistične teze, svi ćorsokaci, makar oni nekoga vodili u šovinizam, mi odbijamo, jer nam nije stalo ni do kakvog profita, ni do kakvih računa, sem duhovnih, altruističkih zadovoljenja. Moju misao ne može niko da potkupi, a ja nisam rekao da bih pokretao tuđe vodenice; ja sam, nadam se, slobodni mislilac, koji ima svoje uverenje i koji za isto povlači lično sve konzekvence.

Literatorima ne pristaju trgovine, mada mnogi na svetu teže da postanu Danunciji i Kardučiji. Humanitarnost univerzalne misli više me

zanima i draži od svih sitnih i regionalističkih moralnih zabluda. Sa svog stanovišta isključujem svako reakcionarstvo, svaku zadocnelu misao. Mene čak ne interesuje ni to što je prvi Jugosloven bio knez Mihailo, a u Bugarskoj Ljuben Karavelov; za mene je važan problem sutrašnjice: stvaranje jedne imanentne balkanske kulture.

G. Ludmilu Stojanovu nikako ne uspeva da se izdigne iznad postojećih stvari, da pređe granice običnih političkih mislilaca čiji su horizonti onoliki koliko odrede biračke kuglice. On misli da “tamerlanovski moral” teče kao reka, koja je slučajno svoje korito iskopala samo kroz jugoslovensku zemlju. Ja se u to ne upuštam, jer nikakav politički problem nisam postavljao, a najmanje bi se taj problem mogao postaviti imanentnim književnicima. Moje ideje behu jasne jednom delu bugarskih naprednih pisaca, jer postavljeni problem o duhovnoj nezavisnoj i rasnoj izražajnosti Balkana, nadam se, nije imao veze nikakve sa mirovnim ugovorima, sa nekom tendencijom “asimilacije”, niti pokušaja “bratimljenja”. Najmanje bih to pokušavao sa literatorima ma koje zemlje na svetu koji nisu u kursu mojih ideja i mnjenja. Ako g. Ludmilo Stojanov misli da je Vazov genije, ja ne mislim da je u nas Milutin Bojić neka pesnička veličina. Još nešto: malo je ekskluzivno i neumesno njegovo tvrđenje da se iz jedne “neprijateljske” zemlje ne može ni govoriti sa književnicima. Šta bi rekao na to g. Ludmilo Stojanov kad mu podvučem samo jedan fakat, da je moj najveći prijatelj Ruđero Vazari, nerazdvojni Marinetijev drug? Kategorički i sigurno tvrdim da nikome s ovih strana nikad na um nije palo da posumnja u ideje, mislim čisto književne jednoga naroda, makar ga zvanične i promenljive politike ubrajale čak i u “neprijateljske”. Ono što nas interesuje, to je poštena misao jednoga pisca, njegov nekompromisan stav u odbranu jedne teze ili jednog književnog pokreta. Po teoriji g. Ludmila Stojanova bi značilo da bi sve jugoslovenske konstruktiviste po tipu Ember Zoltana, koji je srećom ostavio književnost i otvorio trgovinu drva, trebalo streljati, a pogotovu onu ogromnu falangu futurista, dadaista, imażinista, mašinista i ostalih ista. Taj uzani horizont Ludmila Stojanova guši i sputava polemiku. Ili u najmanju ruku odvodi je na jedan mrzak teren, na koji neće stupiti moja noga, a još manje moja misao.

Dakle, nije u pitanju šta je bilo, nego šta treba da dođe. Glavni cilj mi beše da podvučem zavisnost balkanske kulture u svakom pogledu i žalosno balkansko lakejstvo, oslanjajući se na materijalne i kulturne prilike svih balkanskih zemalja. Zajedničko i lojalno rešenje toga problema činilo mi se da bi nas odvojilo od mnogih zabluda u prošlosti i sadašnjosti.

I ja sam hteo iskrenost izvan svega, ali i lojalnost izvan svega. Svakako tu iskrenost i lojalnost nisam mogao da tražim od starih generaci-

ja, niti bih se oslonio na njih. Njihove greške i zablude su neoprostive i nepremostive. Nikakvo pesničko, književno, pa čak ni moralno uzdignuće nije moguće sa njima.

Oni koji misle da je zemlja u kojoj živim *tera inkognita*, ne mogu da im verujem. Književnici koji ne znaju koliko je naše lično saosećanje u svim granama javnoga života Bugarske, bratske i slovenske susedke, ne zaslužuju da im se pruži ruka. Oni koji zlonamerno iskrivljuju postavljeni problem, sumnjajući u njegovu iskrenost ti polaze od sebe i nose dva lica, ili u najmanju ruku solidnu masku.

Ne, nećemo stati na pola puta! To nam ne pada na pamet. Do krajnjih granica, jer misao nije ni dinar ni lev. Onde gde nas razdeljuju granice vezaće nas baš ta misao, nekompromisna i iskrena. A drugo nam, nadam se, nije ni potrebno.

BUGARSKI LIST *MIR* I BALKANSKA KULTURA

G. V. T. Velčev smatra da može da govori u prilog balkanske kulture

Još u prvom času publikacije moga pisma u *Literaturen glas* bilo mi je jasno da su idejni problem, neosporan i faktičan po kulturnu budućnost Balkana, konzervativni bugarski pisci postavili na teren politike, koju sam sistematski i sa apsolutno svesnim planom izbegavao, prvo što me takav problem ne zanima, a drugo što bi takav problem demantovao sve moje napredne teorije o istorijskom materijalizmu. Dakle, apsolutno nisam smeo da padnem s konja na magarca i da u današnje vreme tretiram uske šovinističke probleme koji su u nauci i modernoj sociologiji odavno našli rešenje a koje sam ja akceptirao, pre no što je mogao da sluti g. Konstantin Konstantinov, Velčev i ostala kompanija regionalističkih i lokalnih patriota. I ma koliko se trudili neće im uspeti da me svedu sa ovog terena, gde je u pitanju grandiozno buduće, kulturno, balkansko stvaranje, ne za njih i njihovu kompaniju, nego za one istinski mlade generacije, kojima su jasne istorijske činjenice u prošlosti i bistre perspektive u budućnosti.

Politika je oduvek bila nečasna, prljava i nedostojna ljudska работа. Bar politika lišena svake humanitarnosti i saosećanja ljudske ekonomske nevolje u svetu. U današnje doba kad ekonomske potrebe udružuju i raso oprečne države, ovakvo koprcanje jednog dela bugarske inteligencije liči na bedni anahronizam. Ali, nadajmo se, bugarsku inteligenciju ne predstavljaju g. g. Ludmilo Stojanov, Konstantin Konstantinov i g. Velčev. U Bugarskoj ima i takvih, poput pokojnog i velikog Geo Mileva, koji razumeju jasno savremene probleme duhovne i materijalne kulture. Za njih je poglavito i upućeno ono pismo, puno eksplo-

zivnog i borbenog oduševljenja, a ne za one koji sanjaju “revanše”, kao da u svetu nisu tekle reke nevine ljudske krvi i kao da će za svoj duh naći zadovoljenje u razbijenim ljudskim lobanjama, a ne u blagostanju naroda i mirnom rešenju njegovih životnih i nacionalnih problema.

Velčev kao i ostali njegovi prethodnici misli da mi ovde nemamo drugih važnijih duhovnih i društvenih problema, nego da ismejavamo, falsifikujemo njihove “ideje” i “licemerno” da sipamo fraze u lice kulturnim radnicima pojedinim zemalja. Kao što postoje za decu bauci u Andersenovim pričama, tako za jedan nepremostivi deo bugarske inteligencije, zastarele i zaostale na pola puta, postoje bauci i u ličnostima imanentno nekompromisnih javnih radnika. Oni smatraju za svetu dužnost nikome da ne veruju, kao da je neko klekao na kolena da ih moli. Ma koji problem postaviti ovim mladim starcima, izbrisanim iz akcija naprednih svetskih ideja znači uniziti ga, omalovažavati ga. Lojalna diskusija je nemoguća sa njima a jasan problem postaje zagonetka i rebus.

Ne ide to tako, gospodine Velčev. Postoje u svetu javni radnici koji ulažu savest u svaku reč. Njihov moral nije baš tako labilan i savitljiv kako vi apodiktički tvrdite. Ima ljudi kojima je nešto preče u svetu od jedne obične dijalektike i frazeologije. Ne traže svi bratstvo iz straha i za podvalu, niti ljubav da se drugu kradomice zarije nož u leđa. Moral imanentnog bratstva niste nosili vi, političari, niti dnevna štampa, nego ljudi koji su spremni za pravičnu, slobodoumnu, narodnu tezu, da žrtvuju sve.

Mir se buni što sam Mitovu cenzurisao jedan pasus. Svakako: cenzurisao sam njemu jedan pasus, ne bez izvesnog žaljenja, jer je prvi skrenuo pitanje na politički teren, a Ludmilu Stojanovu i Konstantinu Konstantinovu sam cenzurisao celu misao. Da li je to bar sada jasno – *Miru?* ...

U Bugarskoj ima veliki broj inteligentnih, neosporno naprednih ljudi, koji će u duši osuditi ovaj šovinistički gest nekolicine reakcionarnih pisaca. U razgovoru sa nekompromisnim književnikom g. Vladimirom Poljanovom osetio sam da je on shvatio moj problem i da mu je očito žao bilo što su ga tendenciozno politički predstavili. Rekao mi je da je i sam jednom isti problem dodirnuo u jednoj svojoj studiji.

Zar bi bilo potrebno i po treći put da naglasim, da nije u pitanju sociološko rešenje balkanskih država u postavljenom problemu, nego naše žalosno balkansko servilno tapkanje za Zapadom. Mi, balkanski pisci, imamo prava, nadam se, da vodimo računa o našem izražaju. Kad mogu Poljaci, Nemci, Francuzi, Italijani, Norvežani i Englezi da imaju jasne tendencije i oznake u kulturi, valjda i mi možemo da stvorimo jednu balkansku kulturu, koja više ne bi bila lakejska i trabantska, nego koja bi bila izraz sredine kojoj pripadamo. Ali šta znaju o tome poli-

tičari? Da li imaju o tome pojma zadocneli književnici? Zašto sam baš uzeo ime “Balkanska kultura”? Zato što na Balkanu žive ljudi slični po karakteru i mentalitetu, a u većini srodni elementi u svakom pa i u jezičkom pogledu.

Likvidacija ovog pitanja je jasna. G. g. Konstantin Konstantinov, Ludmilo Stojanov, Velčev i ostali koje je zainteresovao ovaj problem neka malo iskrenije i bez one primitivne srdžbe koja degradira kulturnog čoveka, pristupe komentarisanju ankete preko *Pravde*, u kojoj će još ovih dana uzeti učešća naši nekompromisni javni radnici. Za moju ličnu utehu i nadu da će se u borbi za novu balkansku kulturu, rame uz rame, naći iskreni ljudi u velikom i jakom broju, svedoče mi razumni i lojalni komentari ostale jugoslovenske štampe, koja ovo pitanje ne može da zaobiđe. Ta štampa koja s ponosom dotiče ovo pitanje prvenstveno vodi računa o neizbežnim problemima sutrašnjice i ona, ma u malom broju, stoji visoko nad svim uzanim tendencioznim i regionalističkim za-bludama.

Likvidacija prošlosti je na dnevnom redu. Nju ne može niko zaobići ni sa ove ni sa one strane. Nju ne može da spreči ni g. Velčev sa svojim zadocnelim političkim principima, a najmanje će bugarska i naša inteligencija da poveruje onima koji prema političkom kursu kotiraju svoje misli i ideje.

Gospodinu Velčevu treba da bude jasno da mi nismo ljudožderi ni varvari, i da se sa nama može razgovarati – naravno, kako ko zaslužuje. Prema tome otpada svaki račun, a najmanje neki pokušaj romantičnog bratimljenja i ljubljenja. Narod vezuju ekonomske i životne potrebe, a ne plaćibabe i sentimentalci.

ODGOVOR G. SIMEONU ANDREEVU, BUGARSKOM PISCU

Posle mnogih komentara o “balkanskoj kulturi” u sofijskom dnevniku *Zora* pojavilo se iznenada otvoreno pismo g. Simeona Andrejeva

Gospodine,

Ne znam da li vam je poznato da sam u tri maha dolazio u Bugarsku i da sam, nadam se, formirao mišljenje o aktuelnim i kulturnim događajima vaše zemlje. Imao sam prilike i retku čast da upoznam jedan deo napredne omladine, a više puta, presecajući Balkan i krstareći obalama Crnoga mora, dolazio sam u kontakt sa bugarskim narodom, o kome ne mogu da promenim mišljenje, makar vi i detaljni vama sumnjali u moju iskrenost. Ja sam taj narod gledao u svakodnevnim poslovima, u radosti i brizi i časovima odmaranja; razgovor sa njim ostavio je na mene dubok i neizbrisiv utisak. I tada, komentarišući u svesti sve nacio-

nalne, socijalne i kulturne njegove nedaće, došao sam do zaključka da je za sve to kriva inteligencija, ta inteligencija, koja je većito bila odvojena od njega i koja ni u jednom trenutku nije bila tumač njegove volje i želje.

Tako je i danas. Sa željom i voljom tog dobrog i miroljubivog naroda vi, zastareli i konzervativci, igrate se kao sa mrtvim stvarima. Vi hoćete da budete njegovi tumači, ali vaša dela se ne poklapaju sa njegovim osećajima. Bugarska inteligencija i bugarski narod to su dva sveta, dve različite hemisfere.

Ta inteligencija koja se u svakom trenutku pokazuje suverena i nekompromisna, nepomirljiva u svojim zabludama, pogrešno je gledala oduvek na budućnost i njeni su osećajni i životni horizonti bili oduvek tesni, zagušljivi i ubilački. Ta inteligencija, u većini slučajeva neoprostivo pogrešno orijentisana, u svakom poslu nametala je svoju volju, tako da su istinski i napredni elementi bili ugušivani silom, ako nisu hteli milom da se uklone sa terena borbe.

Ja sumnjam da bi mogao da se ma gde drugde desi takav misteriozni nestanak Geo Mileva, pesnika, a da se za to ne pobuni inteligencija, makar i ne delila mišljenje sa nestalim pesnikom. Nije li ista sudbina postigla i Jasenova, već da ne govorimo o Konstantinu Aleko, kasnije i Pundevu, članu Pen-kluba? Zar nije u jednom trenutku lične i krvave tragedije bio osumnjičen i sam Javorov, koji je rešio problem života revolverskim metkom. A onda, da li je iko do sada u Bugarskoj napisao takvu poemu o septembarskoj revoluciji kao Geo Milev? Ja se pitam: Zna li da se ceni u Bugarskoj talenat Jasenova i čitave jedne falange mladih, kojima nikako ne uspeva da dođu do izražaja? Uvek kad je u pitanju neki problem jave se već patentirani šovinisti, sa “određenom” linijom, sumnjala u sve i svaku teoriju. Jave se ljudi tipa Konstantina Konstantinova, Ludmila Stojanova, a jedan miroljubivi i divan pesnik kao Nikolaj Lilijev, koji ume da odvoji sumnju od iskrenosti, koji je suviše fini da bi se bavio ljudskim prljavim rabotama, – njemu nikad ne bi ni na um padalo ono što gospodu vašega stila i u snu posećuje.

Pre svega, gospodine Andrejevu, da li ste razumeli postavljeni problem? Da li je vas kao pisca mučilo ikad pitanje izražaja, problem rasnog izražaja, nešto što bi bilo formula za našu specijalnu balkansku kulturu? Zna li šta to znači “germanski duh i pedanterija”, francuska “ležernost” i nizozemska osetljivost? – Ali vi znate samo da sumnjate. Pa dobro je: unesimo vaše sumnje kao glavnu oznaku i lajtmotiv buduće balkanske kulture. Unesimo ono balkansko nepoverenje, gledanje svakog čoveka kroz naočare predubedenja. Unesimo to balkansko potcenjivanje sviju vrednosti, vaše fikcije i zablude. Ja sam u odgovoru vašim jednomišljenicima već rekao da ja nemam potrebe ni računa da nosim

masku, niti da se krijem iza nekog zida zadnje misli. Mi, mladi, nismo krivi za ono što se desilo i što je stvorilo istoriju. Naše dobre namere nemate prava ni da potcenjujete ni da osuđujete. Za trenutak treba ostaviti sve predrasude o prošlosti, sve istorijske zablude. O tome niko nije ni govorio. Na tom klizavom terenu imaće ko da razbija glavu s vaše i s naše strane.

Ne žalim što se sve naopako i pogrešno predstavilo. Ni u jednom trenutku nisam ni očekivao drukčiji ishod. Jasno mi je otkuda potiču sumnje, žučnosti i neobjektivnosti. Meni je isto tako jasno da se sa većim delom bugarske inteligencije ne može objektivno tretirati ni najpotrebnije pitanje, pogotovu ako se postavi s ovih strana.

Ja znam da bi ta “nekompromisna bugarska inteligencija” sve one, koji bi se u prilog balkanske kulture izjasnili, samim tim faktom, žigosala kao izdajnike. I psihologija takvog postupka mi je odavno rasvetljena. Sa ljudima koji ne umeju da se uzdignu iznad vremenskih zabluda, gospodine Andrejevu, ja neću da govorim a još manje da tretiram jedan delikatan problem.

Neka vam bude jasno da se sa mnom ne može govoriti ako je u pitanju i najmanja sumnja i tendencija i da ja ne pravim trgovine sa idejama, a najmanje da ih izvrćem po volji političkih kurseva.

Moja ljubav, ničim neumrljana prema bugarskom narodu i prema izvesnom delu bugarskih jednomišljenika, ostaje trajna i nepokolebljiva, a svima kojima na srcu leži želja tendencioznih izvrtanja, stavljam do mile volje da sumnjaju i da se brane koliko žele proizvoljnim kombinacijama, a još proizvoljnijom dijalektikom.

POSLEDNJI MOJ ODGOVOR

U Bugarskoj su stvorena dva fronta. Za i protiv balkanske kulture

U svojoj studiji “La trahison des cleres” Žilijen Benda tvrdi da su se u današnje vreme “političke strasti popele do nepoznate univerzalnosti”. I faktično: strasti su u svetu dobile konkretno obeležje; one su danas kulturno i materijalno obeležje sviju naroda i sviju rasa. Do juče sve što je bilo mutno u teorijama danas je jasno opredeljeno. Frontovi su opredeljeni i sve društvene klase sa već izgraćenom ideologijom i sa jasnim ciljevima znaju šta hoće i šta traže. I sa državama u svetu je isti princip: ne luta se, nego se sve sile upravljaju ka ostvarenju već formiranih kulturnih i ekonomskih teza.

I mi na Balkanu znamo šta nam nedostaje, gde leži tajna nesporezuma, mimoilaženja, i gde se može naći zlatan ključ bolje sutrašnjice, ne samo za tako bliske narode kao što su Bugari i Jugosloveni, nego i za os-

tale susede, koji u ovom slučaju ne mogu da se zaobiđu kad je u pitanju balkanska kultura.

Ali, eto, dobre namere, bolećive iskrenosti preokreću u tendenciozno političarenje, jer, nažalost, više nego igde drugde, na Balkanu ima ljudi i ideologa, kojima ne ide u račun da se pođe napred, da se izbrišu zablude prošlosti i da se muški i sa ujedinenim snagama pođe dalje. Na Balkanu žive oprečne generacije, sa pojmovima koji nikad ne mogu da imaju dodirnih tačaka. Na Balkanu su se odigrali takvi sukobi i konflikti da su pojmovi o rešenjima ma kakvog pitanja isključeni, a što je još žalosnije ni opštečovečanskim problemima se ne pristupa bez izvesne rezerve, sumnje i predubeđenja. Nasleđujući vizantijska učenja, ovde se, rečeno iskreno ne veruje ni rođenom bratu, potovu ako su u pitanju oni koji su te konflikte i frontove stvarali u minuloj i mrskoj prošlosti.

Ne bez dubokog oduševljenja postavio sam problem balkanske kulture, stvarajući time čist teren za jedno nekompromisno saradivanje, specijalno Jugoslovena i Bugara. Taj problem sam po sebi je jasan i dovoljno konkretiziran. Možda je nametnut silom prilika u smislu: "sens de l'òolution", au "developpement profond de l'histoire". Nametnut je, jer ga je vreme izbacilo kao kategorički imperativ. Nama je jasno za sva vremena u budućnosti da naše sličnosti, specijalno Bugara i Jugoslovena, ne može niko pobiti i da ćemo se mi kad-tad naći na istom terenu stvaranja zajedničke duhovne i materijalne kulture, jer smo jedno i nedeljivo u jezičnom, rasnom i etnografskom pogledu!

Postoji zakon istorije, koji nisu negirali Marks, ni M. Maras, ni Čemberlen. Postoji zakon evolucije koga su se držali svi reformatori u svetu, počev od Kalvina do Lenjina, i ono što mora da dođe doći će protivu volje sviju koji gledaju regionalistički, šovenski i oslanjaju se na prošlost, na paučinu minulih vremenskih zabluda. Žilijen Benda, dakle jedan konzervativac, kaže: "Moderna Francuska nema pretenzija da reinkarnira ambicije Luja XIV, makar to i bilo na programu nekih ljudi od pera". Pojmljivo, mora se ići napred. U čemu gledamo mi napredak?

U Francuskoj se predstavljaju katolicima da se predstave "najfrancuskijim", u Nemačkoj protestantima da se predstave "najnemačkim". Sve to ima svoj postament za ostala materijalna i kulturna razvića. To što ih odvaja jeste i njihova karakteristična osobina u svakom pogledu. Jedan italijanski ministar prosvete držao je govor ovakve sadržine na otvaranju jedne izložbe u Veneciji 11. decembra 1926. godine: "Moraju umetnici da se sprema za novu imperijalističku funkciju koju treba da izvrši naša umetnost. Izvan svega treba kategorički nametnuti princip italijanštine. Koji god kopira inostranstvo čini zločin prema domovini kao špijun koji uvodi neprijatelja na tajna vrata". Kad se tako brinu u pojedinim domovinama za svoju kulturu i svoj specijalni izražaj, zašto

mi ne bismo malo povelj računajući o našoj balkanskoj kulturi, tim pre kad nas apsolutno ništa u tom ne razdvaja?

Kad sam u otvorenom pismu D. B. Mitovu izrazio želju da se to pitanje prokomentariše u redovima bugarske inteligencije, javili su se žučni protivnici, koji u duhovnom razviću nemaju nikakve veze sa istorijskim materijalizmom, a koji su, međutim, videli u balkanskoj kulturi “metafizičkog fantoma”. Generacije koje sa mnom koračaju sutrašnjici, te su, bez svake sumnje, i same taj problem osetile odavno. Jedino je za utehu da su u ovom času podeljeni frontovi, tamo i ovde, i da nam je ostalo da računamo na jedan zdravi i snažan deo omladine, kojoj je ovaj problem životno pitanje na prvom mestu.

Sent Evremond kaže: “Ljubav prema domovini je ljubav prema sebi”: ostaje nam da upotpunimo sve nacionalne aspiracije u balkanskoj kulturi. Ostaje nam preko jedne duhovne veze, da vežemo sve ostalo. Moramo priznati, ako ćemo za jedan milimetar skrenuti sa ovog pitanja, da se danas udružuju i narodi oprečnih rasa i religija, te prema tome i na tom terenu nema nikakvih smetnji da se i mi vežemo, ne kako misle reakcionarni ideolozi, nego onako i na onaj način, koji daje garancije za maksimum slobode u svakom pogledu. Uveren sam, da ovom problemu nije toliko duboko mislio niko ni sa ove ni sa te strane i da su njegovu važnost zapostavljali oduvek tragedijom tuđinskih i zlonamernih uticaja.

Jedan teoretičar i istraživač filosofije kaže: “U najmanjem selu ono što traje, to je zemlja, a ne ljudi”. Svakako, Balkan ostaje, a sve što se na njemu zlonamerno ili sa opravdanjem radi, ulazi samo u istoriju. To je jedna teza, koju može da dopuni potpuno revolucionarna doktrina: ovo što tražimo odgovara potpunoj stvarnosti. Ništa nije neprirodno ujediniti balkanske zemlje i dati im zajedničko obeležje. Evo zašto sam skrenuo da objasnim za trenutak jedan problem, čije se ostvarenje nameće u najskorije vreme.

Civilizacija se izlivala do krajnjih granica. Svet se nalazi u agoniji. I mi smo u agoniji. Tradicije su nas inficirale najopakijim bolestima. Moramo ustati protivu nje, da otklonimo neprirodnu smrt, a to ćemo moći samo tako, ako odista ujedinito balkanske zemlje i stvorimo novu balkansku kulturu.

Ja neću da ulazim u jedan suvoparni intelektualizam, u ono *qui te le style*, i da vezujem stvari nemoguće za vezivanje. Preda mnom je jasan životni problem u ovom pitanju i ne postoje druge teorije. Svaka borba protivu ovoga okarakterisaće se u bliskoj budućnosti kao neizbri-siva zabluda i zločin.

Lisjen Farni-Rejnod greši kad kaže, kritikujući izlizani demokratizam Gastona Rija, da doktrine ujedinjaju svet. Ništa pogrešnije od te

ultrakatoličke fraze, pod maskom revolucionarstva. Ujedinjenja su životni problemi, a ne intelektualistički traktat o istoriji i filosofiji. Svaka doktrina je nemoćna onde gde je u pitanju biti ili ne biti.

Prema tome još jedno utešno preimućstvo: u ovom što se nekima za sada čini samo “metafizička magla” leži naš ekonomski i kulturni spas.

Ostaje mi samo još da postavim ovo pitanje: Imaju li prava intelektualci i ljudi od pera da rade protivu narodnog dobra? I mogu li ti misionari svetlosti da zavode svet u ćorsokake i da im navlače kapuljice na glavu u sred beloga dana?

Smatram da je svako revolucionarstvo, koje odeljuje ljude od ekonomskog i kulturnog blagostanja, zločin najzadnje vrste. Prema tome: svi koji se bore protivu balkanske kulture, delom, rečju ili perom, koji se štite slabim zavesama lokalnih i regionalnih patriotizama, da su romantičari i da im nije vreme u današnjem stoleću.

Ali, ja ne mogu i neću da ustajem protivu vetrenjača: neka bude jasno samo jedno, da povremene politike nisu spasle države ni društvo. Ono što će nas jednom zauvek utešiti i vezati, to je nekompromisna misao i zajedničko delo u žestokoj borbi koja nam i onako ide u susret jednom zauvek i za sva vremena. Ako ne bude rešenje došlo mirno, doći će metodama dvadesetog stoleća i sa opravdanjem jedne zaista napredne, nekompromisne i revolucionarne teorije.

APEL NIKOLE FILIPOVA JUGOSLOVENSKIM PISCIMA (Pitanje balkanske kulture nije još likvidirano)

Idejno obrazloženje balkanske kulture ja sam već izneo u prošlim brojevima *Pravde*. Na to pitanje ne mislim da se vratim još jedanput. Moju tezu već su potkrepili nekoliko uvaženih pisaca s ovih strana, a nisu isključeni komentari u budućnosti još od mnogih drugih, koji povodom ovog problema objaviše svoju objektivnu reč i nekompromisno mišljenje.

Dakle, pitanje balkanske kulture je već *jedan fakat*. U to se ne može sumnjati. O tome svedoče komentari u inostranoj presi, i kojima me, usput uvrštavaju radoznali špenglerovci u red najvećih protivnika oksidentalne kulture sa balkanskih strana.

Ne bunim se protivu tog fakta. U meni je Zapad, u koliko mi sile dopuštaju, odista, našao najvećeg protivnika. Naročito takozvana “zapadna kultura”, u čiju sam moć prestao da verujem otkako je nauka sasvim dominantno preovladala nad čovekom.

Svoje verovanje u novu balkansku kulturu, koja ima tek da dođe i čiji počeci jasno odbleskuju originalnom i svežom notom, podvukao

sam ne bez izvesne gordosti i ponosa. I ne samo to, gotov sam na ovom izvanrednom i delikatnom problemu da primim borbu protivu svih mogućih frontova, pa ma oni dolazili s ove ili s one strane. Štaviše i pad na ovom pitanju ne čini mi se uzaludan, beskoristan i bez izvesne satisfakcije.

Zato svako buduće osvrtnanje na ovaj problem biće odbrana jedne jasne i konkretne ideje koja je dobila svoj izraz i svoju fizionomiju.

Na redu je "Apel srpskim piscima" od g. Nikole Filipova koji po drugi put, opširno govori o ovom problemu, a kome, iz izvesnih neprijatnih razloga, nisam odgovorio na prvi odgovor. Nisam mu odgovorio, jer, nažalost, bila mi je i suviše jasna njegova tendencija i njegovo skretanje u desno. Razlog za to ćutanje ne leži u tome što mi fakta nisu ležala na raspoloženju: namerno sam prećutao da ne bih došao u neprijatan položaj da raščišćavam istorijsko pitanje Bugara i Srba iz prošlosti, jedno pitanje za koje moja generacija ni u kom slučaju nije odgovorna: Negirajući svaku prošlost, pa i proizvoljno istorijsko izvrtanje, u samom početku i upućenom pismu g. D. B. Mitovu, ja sam se, kao što je poznato, kategorički ogradio od svega u *prošlosti* i sav se založio za budućnost. Iz tog razloga, dijametralno oprečnog mišljenja, nisam želeo niti želim da prekopavam grobove pojedinih istorika s ove ili sa one strane i da svoja uverenja potkrepljujem proizvoljnim citatima i lažnim faktima.

Mojoj generaciji je apsolutno jasno gde smo živeli, gde živimo i gde ćemo živeti ko zna još koliko godina. Njoj su takođe jasne metode u borbi za opstanak bugarskog i jugoslovenskog naroda. Nema fakata koji bi nas razuverili u tome! Sredstva u borbi behu nam ista. Prema tome, s obzirom na sutrašnjicu, na budućnost za koju se borimo i zalažemo, svako osvrtnanje u prošlost bilo bi za nas mlaćenje prazne slame. Ne razumem zašto to ne bi bilo jasno i g. Nikoli Filipovu? ...

Pa da odem još dalje: šta bi utešilo g. Nikolu Filipova i celu jednu plejadu pisaca koji ovako gledaju, ako bi, recimo, našli krivice na ovoj ili na njihovoj strani? Da li bi takvi zaključci doneli pozitivan rezultat? I ne bi li to bila samo jedna istorijska hipoteza, koja pred faktima i stvarnošću današnjice nema nikakvog značenja? ...

A iznad svega: ume li ta generacija Nikole Filipova da se okrene sasvim budućnosti i da jednom zauvek shvati kako je prošlost jedan otrov, jedna barijera, jedna zabluda, koja nam samo ometa raščišćavanje aktuelnih problema u svakom, pa i u političkom pogledu? ...

G. Filipov kaže:

– Kad dopuštamo, da među srpskim piscima i među drugim javnim dejcima se nalaze ličnosti, koje iskreno žele zблиženje, pa čak i federiranje dva srodna naroda – srpskog i bugarskog, mi smatramo, da izvan

svega treba da se objasnimo, jer do sada ta lepa želja nije mogla da se postigne i jer i najnapredniji deo bugarske inteligencije (?) odnosi se prema tom pitanju sa skepticizmom i nepoverenjem.

Čudnovato! Ja se, ipak, nisam prevario kad sam jednom podvukao to nepoverenje, tu sumnju velikog dela stare bugarske inteligencije, koja u sve što dolazi sa ovih strana, sumnja, u većini slučajeva pogrešno i nepravedno.

Ovakva fakta daju dragocenih podataka za psihologiju stanja u kome se nalazi bugarska inteligencija i jedan znatan deo bugarskog naroda. Otuda potiču sve nesuglasice, svako odstupanje od dobre volje za rešenjem raznih pitanja, jer sumnja nad svim dominira. Zalud će čovek bratski pružati ruku, nastojati da od srca razuveri za kratko vreme stečenog prijatelja, ipak, ovaj, u suštini, odnosiće se prema njemu kao prema "sumnjivom" čoveku, koji pored lepe reči krije negde u džepu jedan nož sa dve oštrice. E, to je žalosno! ...

Meni je sasvim jasno ovo nepoverenje. Čitajući u Bugarskoj knjige za decu ja sam video, na žalost, kakvim baucima tamo predstavljaju specijalno nas. Tako se više ne predstavljaju ni ljudožderi sa Melanezijskog arhipelaga. A ne samo to: u vojnim bukvarima, nekim istorijama za vojnike, koje mi slučajno padoše u ruku, kao i u raznim istorijama, kategorički se naređuje mladeži da gaje mržnju prema nama.

Koliko mi je poznato, ni u jednoj đačkoj knjižici u nas ja ne naiđoh na takvu vrstu pedagoškog sistema vaspitanja mladeži, a još manje u vojničkim bukvarima.

Zatrovani reakcionari, ona fatalna, stara bugarska inteligencija, zatrovala je i duše mladeži. Tek kad pređemo granice, jedni i drugi, vidimo koliko smo jedno i koliki je greh i zabluda sve što se između nas fatalno postavlja kao barijera.

Filipov smatra da mi s ovih strana ne smemo ni da mislimo, da su nas okovali lancima, a mozak betonirali kineskim zidom! Kao što se vidi, svakom intelektualcu je slobodno da brani jednu opravdanu teoriju, i nema te prepreke koja bi zagušila slobodnu misao. A, međutim, šta se dešava tamo? Ne bi išlo u prilog g. Filipovu nekoliko citata iz one mnogobrojne korespondencije, koja me iz dana u dan povodom ovog pitanja zasipa s ove i sa te strane. Njemu je i samom jasno da u ovoj anketi *nije uzeo učešća onaj broj inteligencije* u Bugarskoj, koji je apsolutno na mojoj strani, prema tome za balkansku kulturu, a svakako preko toga i za definitivno zbliženje bratskih naroda.

Ne, pred ovim ciljem treba izbrisati prošlost mrljom mastila! Ne leži li pitanje ostvarenja svih nacionalnih i kulturnih aspiracija bugarskog naroda baš u ovoj tezi o balkanskoj kulturi? Neka promisli g. Filipov o

svemu ovome, pa će i sam doći do zaključka, da nikome, bar u današnje doba, nije stalo da kupuje mačku u džaku i da nisu uzaludni naponi naše inteligencije da ulije poverenje onom delu bugarske inteligencije, koja u nama gleda sa sumnjom u srcu i sa vezanim očima maramom istorijskih predrasuda. Kad g. Filipov uvidi kolika je naša borba, koliko nam je stalo da raščistimo jednom zauvek to nesrećno pitanje između nas. Videće da u tom raščišćavanju leži spasenje dve nacije, dva naroda, bratska po krvi i mesu. Ne samo to, nego će uvideti, da u rešenju tog pitanja i primanju ideje nove balkanske kulture, ostvaruju se svi ideali za kojima žudimo mi i oni.

Nas, javne radnike, niko ne bije po ušima da taj problem rešavamo u moru drugih problema, koje nalazimo u literaturi i drugim kulturnim granama, ali s obzirom na pitanje i opstanak slovenskih naroda na Balkanu, mi smo više nego dužni da ovom problemu pristupimo najiskrenije i damo mu punu važnost koju i zaslužuje. Ovaj most, ovaj ponton na vodi ne bacamo za račun jedne zadnje misli i ideje, – to neka bude jasno za sva vremena – nego za bratsko spasavanje jedan drugog.

Inače... drugog izlaza nema, gospodine Filipovu.

G. D. B. MITOV, UREDNIK BUGARSKOG *LITERATUREN*
GLAS, ODGOVARA G. R. DRAINCU

Otvoreno pismo g. Drainca izazvalo je žive komentare među bugarskom inteligencijom.

U *Pravdi* od 25. decembra prošle godine g. Rade Drainac uputio je otvoreno pismo g. D. M. Mitovu, uredniku bugarskog *Literaturen glas*, u smislu stvaranja jedne nove balkanske kulture i civilizacije, koja bi za rezultat donela sutrašnjeg pravog balkanskog pisca. Pismo je bilo prožeto iskrenom namerom da se balkanski problemi postave na jedan nedeljivi plan, na kome bi saradivali Jugosloveni i Bugari u smislu zajedničke borbe protivu lakejstva i trabanstva Zapadu. Dakle, nikakve političke tendencije, no prosto ideološko rešenje jednog od najvažnijih problema za novu balkansku kulturu.

Ne samo da je pismo izazvalo iskreno oduševljenje i razumevanje kod većeg dela bugarske inteligencije, koja shvata težinu ovog postavljenog problema od strane g. Drainca, nego je g. Mitov na kraju svog odgovora otvorio stupce svoga lista za jednu značajnu i iscrpniju anketu. Tako, nadajmo se, da je pred postavljenim problemom, smelim i značajnim, otvorena opsežnija i žesća borba nego što se moglo i očekivati. Problem balkanske kulture i civilizacije nametnuo se i njegovo rešenje može se očekivati sa simpatijama, nepomućeno s one strane. Svakako,

mi ćemo odgovore donositi i nije isključena mogućnost da *Pravda* ponudi stupce jugoslovenskoj inteligenciji za diskusiju o ovom važnom problemu.

Odgovor g. D. B. Mitova

POETSKI MOSTOVI

(Ka novoj Balkanskoj kulturi. Dosta lakeisanja Zapadu!

Dosta trabanstva za Zapadom! Gde treba da bude balkanski hadžiluk?)

Mi potpuno verujemo u iskrenost poznatog srpskog pesnika g. Rada Drainca. Tako oduševljeno pismo može da se piše samo pri izbijanju istinskih osećaja. Mi verujemo, da on *nije sam* među pesnicima naše zapadne i slovenske susedke, mi znamo čak, da ima isto tako iskrenih kao on. Verujemo, stvarno, kako tamo, tako i kod nas robovi zapadne kulture, pedeset procenata od obrazovanih, da su *za sve i ni za šta*. Mi znamo, da je njihov zadatak tamo vrlo težak, u položaju prekaljenog samoosećanja pobedioca.

Ubeđeni smo duboko, jednoga dana balkanska kultura, za kojom oduševljeno sanjari g. Rade Drainac, da će se ostvariti ali smatramo, da se njeno ostvarenje neće naložiti od političara, niti od literarnih teoretičara, već od naroda i pesnika, koji su kroz sva vremena i sve države videli najdalje. Nije li tu na Balkanu prvi sanjao o opštoj balkanskoj kulturi bugarski pisac Ljuban Karavelov? Apelu g. Rada Drainca mi bismo pridružili naš novi apel: "*Pomozite vi otuda, zajedno sa nama odavde, ideje Rakovskoga, Ljubena Karavelova. Da omladina pobedi i tada će se staviti zdrave osnove budućoj balkanskoj kulturi*". Oslobođeni *skorašnjosti*, istinski, ne zaboravimo dalju *prošlost*. Ponavljamo, mi znamo vrlo dobro koliko je *slab glas pesnika*, pisaca, u današnjem političkom momentu, ali najiskrenije bismo želeli da vidimo i tamo i ovde stremljenje da se oslobodi reč od veriga, ideje slobodno da prelaze granice i da proknju u čovečjoj duši. Samo kroz slobodu može da se dođe do istine. Lakeisanje Zapadu, trabantstvo za mnogim literarnim zapadnim školama istinski obezličava balkanske pisce no ipak mi imamo još mnogo da učimo od Zapada. Toliko godina protekoše, pa ipak nismo sviknuli da poštujemo slobodu u takvoj razmeri koliko jedna zapadna strana. Ali, teškoće su odista vrlo velike. Izvanredni napori su potrebni, da se slome verige, koje okivaju slobodnu misao.

No izvan svih tih teškoća mi s oduševljenjem puštamo otvoreno pismo g. Rada Drainca i stavljamo na raspoloženje stupce *Literarnog glasa* svima, koji bi želeli da kažu nešto cenjeno i značajno po ovom pitanju.

D. B. Mitov

RADE DRAINAC SPASAVA BALKAN

Mi, griješni i kreposni Balkanci (već prema tome, da li nas je trula zapadna kultura pokvarila ili nije) svake noći mirno spavamo, a da i ne znamo, kakovoj opasnosti jurimo u susret.

Šta? Ne znate?! Pa prijeti opasnost, da jednoga dana propadnemo zajedno sa prkvarenom Jevropom! Ali zaboga, ne uzrujavajte se toliko. Budite spokojni. Sva je prilika, da do toga neće doći, za to će se već pobrinuti g. Rade Drainac.

Čini se, da se njegov "levi front" počeo da miče. Biće za njih sve posla, ako se time ne riješi i sveukupna naša kriza. Uskoro će svi levofrontaši da se pod vodstvom g. Rade Drainca dignu sa lopatama, motikama i pijucima, da od Istre do utoka Dunava sagrađe kineski zid, kojim će se Balkan ograditi od Evrope, da se ne sruši u sveopćem propadanju Zapada. Da, kineski zid vjerovatno od čerpića (cement neće upotrebljavati, jer je to produkt gnjilog Zapada). I jednoga dana, kad propadne siromašna Evropa, mi spašeni Balkanci moći ćemo lijepo šetati rubom zida i sa njega mjesto u Evropu pljuckati – u prazno.

Drainčev napis "Za balkansku kulturu" ne može se uz najbolju volju tretirati ozbiljno. Pokušajmo ipak. Materijalizam shvata on u najzagrižljivijem čiftinsko-malogradskom smislu, koji koincidira sa pojmom nagomilavanja ekonomskih dobara ili na način, kojim ga tretiraju šiparice kad govore o idealnoj i materijalnoj ljubavi.

Evropa mora propasti zbog tog materijalističkog shvatanja svijeta, zbog mašinizacije. Kad g. Rade Drainac kaže, da će propasti, to onda još ne znači, da će propasti, a on ne ukazuje na fakte, koji će dovesti do propasti. (Jer valjda ćemo mu vjerovati na poštnu riječ?)

Najveći i najnegativniji rezultat lošeg poretka je serijska produkcija mehaniziranih ljudi i sport (Drainac se zapravo oborio na nogomet, koji stvara ljude sa loptom-glavom). Zbog toga će, eto, Evropa da propadne i Balkan, ako se ne ogradi kineskim zidom u svakom pogledu od trulog Zapada.

To je neka vrsta curikcurnaturizma, neka modifikacija ruskog slavenofilstva na balkansko tlo samo neargumentisanog, kontradiktornog, bespreglednog i kratkovidnog. Drainac nevjerovatnom lakoćom i bez ikakove logične veze skače sa Forda i mašinizirane produkcije na materijalističko shvatanje svijeta, da onda učini salto mortale u kretenizam navijačkih vozova dajući sebi konačno titulu inicijatora u spasavanju Balkana, što je zabilježila "gotovo sva svjetska štampa!!" Čudno. Govori o dekadentnoj i negativnoj Evropi, ali dopušta, da se u njoj ispravni je tj. pozitivnije gleda na Balkan, nego li što to čine sami Balkanci. Govori o Balkancima kao ljudima, koji se daju još spasiti, a dopušta, da smo nepovjerljivi i Vizantinci.

A kako da se spasemo? Da oremo njive i da se ne selimo u Ameriku. Lijepo. Zar Drainac ništa ne traži od Evrope i Amerike. Je li mu dosta, da se najede hljeba, uvije u gunj i legne negdje u kolibi sa podom od nabijene ilovače? Možda, ali tko da mu vjeruje. Šta će nam kultura? Bolje je da oremo drvenim plugom, vatru palimo gubom i kremenom a na rane privijamo paučinu. Šta će nam tekovine tehnike? Bolja su kola sa drvenim osovina od automobila, vrijednija neočetkana krava od cepelina. To znači: ostanimo neprosvijećeni, konzervativni sa tipičnim balkanskim metodama ophođenja u svim stvarima, razvijmo još više žalosne tekovine naše rasne kulture.

Rade Drainac dosljedan svom naziranju vrijednota izvjesno ne zna ništa o sociologiji i ekonomiji. Za njega je Zapad jedna kompaktna cjelina bez unutrašnjih diferencijacija. Zapadna je kultura kopile Zapada (da tko mu je otac, jer mati je bludnica Evropa), a balkanska nešto neodređeno, ali ipak rasno naše, tako otprilike kao jogurt ili čevapčići. On ne zna, da Balkan nije izuzetak. Balkan nije nepokvaren – on je još primitivan, a ni Zapad nije pokvaren – on je samo u višem stepenu razvoja.

Balkan je bio vječiti kusur u razračunavanju svjetske politike; on je bio interesna sfera njenih imperijalističkih težnja, ali ja ne vjerujem, da je g. Rade Drainac od njih htio da spasi Balkan.

Neka se Rade Drainac ne boji. Neće propasti Balkan a još manje Evropa i Zapad (bar ne onako, kako on zamišlja). Niti se treba bojati proizvodnje ljudi u serijama (to treba da je udar za kolektivizam!!) A da se i proizvadjaju, klišeji serije R. Drainca su sigurno odmah nakon njegove formacije uništeni. Slučajno ili namjerno, potpuno svejedno, tek on je svakako jedini svoje vrste. (A opet mnogi ne bi ni svoju loptu-glavu htjeli zamjeniti Drainčevom individualno balkanskom).

Ja bih g. Radi Draincu savjetovao, da sam sebe ogradi jednim kineskim zidom, u koliko mu nije zgodnije da časkom na jednoj neočetkanoj kravi-cepelinu ne odleti i sakrije se iza pravog kineskog zida, jer postoji opravdana bojazan, da ga vatreni navijači BS kluba, kojih se pravo tiče navijački voz za Šabac i Zagreb, ne dočepaju na ulici i ne linčuju.

Velikog inicijatora nove balkanske kulture bilo bi zaista šteta.

U svemu njegov je napis jedan šaljivi balon naduven frazama do neba, da zahvata čitav horizonat, ali koji proboden iglom brzo splasne ukazujući jedino od duvanja zajapureno lice jedinog primjerka kolektivnih ljudi iz serije “Rade Drainac”.

Vinko Vinterhalter